

Г.Т. Криницький, В.В. Лавний

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

<https://orcid.org/0000-0001-7020-9991>

<https://orcid.org/0000-0003-2069-9026>

ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАБЛИЖЕНОГО ДО ПРИРОДИ ЛІСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ¹

Висвітлено основні принципи і критерії наближеного до природи лісогосподарювання. Наголошено на необхідності переформування існуючих в Україні похідних деревостанів для його запровадження.

Ключові слова: різновікові деревостани, рубки переформування.

Перехід від пануючої в сучасний період пострадянської суцільнолісосічної системи лісогосподарювання до вибіркової, наближеної до природи стає необхідністю. Лише за такого господарювання є можливість формувати продуктивні, біотично стійкі різновікові деревостани зі складною просторовою структурою на основі природного насінного поновлення, забезпечувати постійну наявність лісостанів на території, відсутність суцільних зрубів, постійне виконання лісом життєдайно важливих екологічних функцій і водночас забезпечувати деревиною потреби лісового сектору для сталого економічного розвитку держави.

В Україні в експериментальному порядку наближене до природи лісівництво опрацьовується в лісогосподарських підприємствах Львівщини на підставі «Правил поліпшення якісного складу лісів», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 724 та листів Державного агентства лісових ресурсів України № 02-07/309-13 від 22.01.2013 р. «Щодо

¹ Робота виконана за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (проект 2021.01/0184)

експериментального відпрацювання рубок переформування – основи запровадження наближеного до природи лісівництва», № 02-18/7675-17 від 09.10.2017 р. «Щодо проведення рубок переформування» та № 02-18/7675-18 від 09.02.2023 р. «Щодо проведення рубок переформування та вибіркового і поступових рубок головного користування» за наукового супроводу Національного лісотехнічного університету України. Крім цього, 23 квітня 2024 р. постановою Кабінету Міністрів України № 454 запроваджено «Зміни, що вносяться до Правил поліпшення якісного складу лісів», в яких уточнюються і конкретизуються окремі положення щодо проведення рубок переформування.

Вибіркове, наближене до природи лісогосподарювання підтримане також Львівською обласною радою і доброзичливо та схвально (на відміну від суцільних рубок) сприймається місцевими громадами.

Однак для запровадження наближеного до природи ведення лісового господарства необхідно попередньо переформувати існуючі в Україні деревостани. Вони повинні характеризуватися такими ознаками:

- **різновіковістю** (постійною наявністю самосіву та дерев від молодого до перестійного віку);
- **мішаним породним складом** (в окремих випадках у складних екологічних умовах однопородним), представленим корінними для певних типів лісу деревними видами та домішкою цінних у лісівничому, екологічному і соціальному відношенні видів;
- **складною просторовою структурою**, зумовленою зімкнутістю в горизонтальному і ярусності у вертикальному напрямках;
- **постійною наявністю процесів природного поновлення** (регулярною появою самосіву, задовільним ростом і розвитком підросту як корінних, так і супутніх деревних порід);
- **високою життєвістю**, біотичною стійкістю та значним приростом дерев.

Залежно від стану лісової ділянки, лісівничої ситуації на ній, породного складу і віку деревостанів для їх переформування застосовуються різні

наближені до природи лісівничі втручання, зазвичай, це вибірка поодиноких дерев або окремих біогруп. Одночасно повинні проводитись лісогосподарські заходи щодо стимуляції репродуктивних процесів, появи і збереження самосіву і підросту деревних порід. Доцільним є також відбір і позначення "дерев майбутнього" та встановлення лісівничо доцільної інтенсивності проведення окремих прийомів рубок щодо переформування деревостанів. Вона повинна бути такою, щоб забезпечити достатнє світлове живлення для появи, росту і розвитку самосіву та підросту деревних видів.

Рубки переформування доцільно проводити поетапно у всіх категоріях лісів, починаючи, зазвичай, з віку (часу) входження деревостанів у репродуктивний період. У рубку назначають як хвойні, так і листяні, хвойно-листяні однопородні, переважно одновікові деревостани, а також мішані та різновікові, якщо вони не відповідають вищевказаним критеріям запровадження наближеного до природи лісівництва.

У лісах України вже розпочато експериментальне переформування деревостанів, зокрема закладено низку науково-виробничих стаціонарів, де відпрацьовуються способи і технології переходу на вибіркове, наближене до природи лісогосподарювання. Лісівники Львівщини вже вийшли за межі експерименту і, використовуючи набутий на стаціонарах досвід, розпочали переформування похідних насаджень у більш широкому масштабі. Станом на кінець 2023 р. у лісовому фонді Львівщини воно проведене на площі близько 12 тисяч гектарів (таблиця).

Проведені експериментальні роботи показують, що порівняно з пріоритетною в Україні суцільно-лісосічною системою господарювання наближене до природи ведення лісового господарства є більш ефективним як в екологічному, соціальному так і в економічному відношеннях.

За його застосування в **екологічному** відношенні забезпечується більш повне, стаłe (постійне) виконання лісом всіх корисних функцій: середовищевірних, захисних, рекреаційних, оздоровчих тощо, насамперед,

унаслідок **постійної наявності** на території різновікових життєздатних та продуктивних лісостанів.

У **соціальному** відношенні – зменшення напруги в суспільстві, насамперед, за рахунок відсутності суцільних зрубів, покращення іміджу лісівників та лісової галузі зокрема. Як показує досвід, населення дуже добре сприймає відмову від проведення суцільних рубок і перехід на нові, наближені до природи технології лісокористування.

В **економічному** відношенні – після повного переформування деревостанів і запровадження наближеного до природи лісівництва вибіркової, наближені до природи рубки необхідно буде проводити регулярно – кожні 5-7 років і заготовляти не менше 50-70 м³/га деревини (тобто приріст деревостанів) за повної відсутності суцільних зрубів.

Зокрема результати наших досліджень із запровадження вибіркового, наближеного до природи лісогосподарювання показують, що у пристигаючих деревостанах у багатих типах лісу його проведення збільшує щорічний приріст деревостану за запасом орієнтовно у 2 рази (в експерименті $\approx 12,2$ м³/га, на контролі близько 5 м³/га), а загальну кількість деревини, продукуювану за 100-річний період та можливу до використання – в 1,5-1,8 рази порівняно з суцільно-лісосічною системою ведення лісового господарства.

Переваги наближеного до природи лісогосподарювання зумовлюються самою його суттю, оскільки воно проводиться у відповідності із природними закономірностями функціонування і відтворення лісостанів, насамперед, у відповідності з принципами диференціації і самозрідження деревостанів з віком.

Обсяги проведення рубок переформування в лісогосподарських підприємствах
Львівщини впродовж 2008-2023 років

Показники	Роки			Всього
	2008-2013	2014-2018	2019-2023	
Площа, га	270	1316	10162	11748
Заготовлено деревини, тис. м ³	19,3	124,8	904,2	1048,3